

.....
<http://www.soclogos.ru/principy-variativnosti/dialektologiya-i-sotsiolingvistika.html>

<http://tapemark.narod.ru/les/481c.html>

http://www.classes.ru/grammar/174.Akhmanova/source/worddocuments/_8.htm

Дата надходження до редакції – 25.04.2016 р.

Дата затвердження редакцією – 13.05.2016 р.

УДК 81.373

Шевченко Л.І.,

Шматко В.І.

СТОМАТОЛОГІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В МЕТАМОВІ СУЧАСНОЇ НАУКИ

***Анотація.** Статтю присвячено актуальній проблемі місця і статусу стоматологічної термінології в метамові сучасного наукового знання. Розглянуто аспекти проблеми: стан сучасної розробки питання, стоматологічна термінологія як локус спеціального медичного знання, поняттєво-структурні рівні стоматологічних термінів та ін.*

***Ключові слова:** стоматологічна термінологія, метамова науки, терміносистема, поняттєво-структурні рівні стоматологічної термінології, функції стоматологічних термінів, тенденції розвитку стоматологічної термінології.*

***Інформація про авторів:** Шевченко Лариса Іванівна – доктор філологічних наук, професор; завідувач кафедри історії та стилістики української мови; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка;*

Шматко Володимир Іванович – кандидат медичних наук, доцент; доцент кафедри дитячої терапевтичної стоматології та профілактики стоматологічних захворювань; стоматологічний факультет; Національний медичний університет імені О.О. Богомольця.

*Shevchenko L.I.,
Shmatko V.I.*

STOMATOLOGICAL TERMINOLOGY IN THE METALANGUAGE OF MODERN SCIENCE

Abstract. *The article is devoted to the actual problem of the place and status of stomatological terminology in the metalanguage of modern scientific knowledge. The authors determine main aspects of the problem: the aspects of current investigations in this sphere, stomatological terminology as the locus of special medical knowledge, conceptual and structural levels of stomatological terms, discussion questions of attribution of stomatological terms in modern society. Also the attention is paid to the stylistic features of stomatological terms in the scientific language. Mechanisms and perspectives of creation of new stomatological terminology through actual processes in modern society are determined in the article.*

Keywords: *stomatological terminology, metalanguage of science, terminological system, conceptual and structural levels of stomatological terminology, functions of stomatological terms, trends in development of stomatological terminology.*

Information about authors: *Shevchenko Larysa Ivanivna – doctor of philology, professor; head of the department of history and stylistics of Ukrainian language; Institute of philology; Kyiv national Taras Shevchenko university.*

Shmatko Volodymyr Ivanovych – candidate of medical sciences, associate professor; associate professor of department of pediatric dentistry and prevention of dental diseases; Stomatological faculty; Nationall O.O. Bohomolets medical university.

Шевченко Л.И.,
Шматко В.И.

СТОМАТОЛОГИЧЕСКАЯ ТЕРМИНОЛОГИЯ В МЕТАЯЗЫКЕ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ

Аннотация. Статья посвящена актуальной проблеме места и статуса стоматологической терминологии в метаязыке современного научного знания. Рассмотрены аспекты проблемы: состояние современной разработки вопроса, стоматологическая терминология как локус специального медицинского знания, понятийно-структурные уровни стоматологических терминов и др.

Ключевые слова: стоматологическая терминология, метаязык науки, терминосистема, понятийно-структурные уровни стоматологической терминологии, функции стоматологических терминов, тенденции развития стоматологической терминологии.

Информация об авторах: Шевченко Лариса Ивановна – доктор филологических наук, профессор; заведующая кафедрой истории и стилистики украинского языка; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Шматко Владимир Иванович – кандидат медицинских наук, доцент; доцент кафедры детской терапевтической стоматологии и профилактики стоматологических заболеваний; стоматологический факультет; Национальный медицинский университет имени А.А. Богомольца.

Ефективність комунікації в сучасному науковому просторі корелюється з розвиненістю, системністю, точністю термінології та структурної співмірності її фахових підсистем. *A priori* це твердження не потребує доведень, тому що визначає один із фундаментальних принципів термінознавства – синкретичної галузі науки, де спеціальні наукові знання інтегруються в універсальну теорію відповідностей об'єктивно пізнаного світу і строго організованої системи вербальних знаків, що маніфестують цю універсальну теорію.

Загальна теорія термінознавства об'єднує комплекс питань, передусім пов'язаних із сутністю категорій, понять, термінів як операційних одиниць метамови науки, їх

дефінітивною окресленістю, системністю та структурою, відповідністю окремих фахових підсистем загальним принципам творення та функціонування терміносистем в комунікативному просторі сучасної науки, а ще – численні питання, пов’язані з сучасними проблемами науки, зокрема інформаційними технологіями. Фаховий аналіз конкретних терміносистем, у нашому випадку – стоматологічної, корелюються з розробкою загальних питань термінознавства. Водночас зауважимо на специфічності фахових терміносистем, які позначають окрему галузь науки, окрему понятійну та функціональну наукову підсистему, і безпосередньо пов’язані з динамікою розвитку суспільства / суспільств та місцем наукового знання в соціумі.

Оскільки наукове знання вербалізоване, мовні форми його представленості є важливими для розуміння інтелектуальних процесів пізнання дійсності, здатності мови адекватно відтворювати поняттєво представлений світ. Комплекс специфічних проблем лінгвістики в цьому випадку визначається в диспозиціях від питань номінації, дериваційних і семантичних процесів у термінотворенні, можливості / неможливості відтворювати парадигмальну природу мову, виявлену, зокрема, в тенденціях синонімічності, антонімічності, омонімічності слова – до аналізу функціонального ресурсу мови і мовних компетенцій наукових комунікаторів [7; 10 та ін.].

У метамові сучасної науки стоматологічна термінологія вивчається передусім у контексті аналізу медичної термінології загалом. Оскільки медицина є науковим знанням, що історично склалося і має різні підходи до процесу становлення та еволюції, термінологи пропонують численні парадигми дослідження названої термінології [12]. Зокрема в українському термінознавстві становлення медичної термінології в історико-лінгвістичному аспекті досліджували В. Німчук, В. Передрієнко, Г. Дидик-Меуш та ін. Лексико-семантичні особливості медичних термінів в історико-діалектологічному аспекті досліджували Т. Лепеха, Я. Вакалюк, Й. Дзєндзелівський та ін. Типологія терміносистем медицини запропонована

Л. Ніколаєвою та ін., методологічні підходи до вивчення медичної термінології визначені Ю. Ющенком та ін., принципи унормування медичних термінів розроблені О. Кіцеровою, О. Павловським, Л. Петрух та ін., вторинну номінацію медичних термінів досліджено Д. Сизоновим, Н. Цісар та ін., аналіз етимології греко-латинських медичних терміноелементів поставлено у роботах Р. Беляєва, Г. Краковецької та ін., окремі підсистеми медичної термінології, клінічної, кардіологічної, радіологічної, судово-медичної опрацьовані Н. Місник, Р. Стецюк, О. Петровою та ін.

Стоматологічна термінологія у визначених аспектах дослідження має таку ж історію формування, що й інші підсистеми медичної метамови. Водночас мовно-рівневі та функціональні характеристики стоматологічних термінів підлягають загальним тенденціям розвитку літературної мови, її норм та кодифікаційної прагматики. Різниця лише у хронології постановки стоматологічної термінології відносно нових галузей медико-біологічної науки, скажімо нейрофізіології, біомеханіки, комп'ютерного моделювання біологічних об'єктів та ін. Утім, новизна напрямку / галузі науки в цьому випадку є поняттям достатньо умовним, зважаючи як на синкретичність наукових сфер, так і на відносність часових критеріїв у добу глобалізації [2; 8; 13; 16 та ін.].

Термінознавці часто звертають увагу на триаспектність пізнання терміна [1; 4; 5 та ін.], коли йдеться про рівні аналізу: діахронний (виникнення, еволюція, місце в терміносистемі певного історичного часу), синхронний (статус в сучасній терміносистемі), ареальний (співвіднесеність літературної кодифікованої мовної форми з можливими ареальними модифікаціями).

Проте, на нашу думку, лише триаспектний підхід не вичерпує проблем сучасного термінознавства. У стоматологічній термінології, зокрема, логічно розглядати аспекти метамови в цілому та функціонування загальної медичної термінології (з увагою до локалізації поняттєвого обсягу терміна саме у стоматології). Базисною в

запропонованому дискурсивному аналізі буде власне стоматологічна термінологія, з її специфікацією за стоматологічними напрямками – терапевтична стоматологія, щелепно-лицева хірургія, ортодонтія та ін.

Окреме важливе питання – терміни інших галузей знання, що експериментально, теоретично чи технологічно забезпечують як стоматологічну теорію, так і практику. Звернімо увагу на термінологічну вербалізацію в численних наукових проектах і працях, пов'язаних із технологічним забезпеченням стоматології, зокрема комп'ютерного моделювання в щелепно-лицевій хірургії, ортодонтії та ін.

Наукову ілюстрацію точності, коректності й водночас синкретизму терміноряду цього напрямку стоматології подає, зокрема, одне з останніх сучасних видань українських вчених – "Імітаційне комп'ютерне моделювання в щелепно-лицевій хірургії" [2].

Інший аспект – технологічний статус мови, пов'язаний із мовно-інформаційним забезпеченням наукової комунікації. Функціонування наукової мови передбачає комплексну розробку проблеми представлення медичної, в нашому випадку стоматологічної, термінології. Результативні напрацювання Українського мовно-інформаційного фонду НАН України, передусім вироблення методології та опрацювання великих текстових корпусів, поки що залишили поза сферою наукових інтересів дослідження зі стоматології. Хоча перспектива сформульована у відомих працях акад. В.А. Широкова як комплекс між- і трансдисциплінарних проблем, що інтегрують лінгвістику й фахове наукове знання, а також математичні, інформаційні когнітивні, нейронауки, психологію, культурологію [15].

З причин постановочного характеру даної статті залишаємо поза аналізом лінгвістичні аспекти проблеми, хоча саме мовознавці послідовно вивчають природу, системні, структурні, феноменологічні, семантичні, функціональні та ін. характеристики терміна взагалі та стоматологічної термінології зокрема. Питання впорядкування українських стоматологічних

термінів і терміносистем в цілому розглядається, зокрема, в останніх публікаціях І.Є. Томки, І.В. Семенко та ін. Відповідно, розробляється медична лексикографія, пов'язана з Київською термінологічною школою та виданням двомовних словників "Новий англо-український медичний словник" (2007 р.) [8] та "Новий англо-український, українсько-англійський словник" (2008 р.) [9].

Аспектний аналіз стану і статусу (за Ю. Шевельовим) стоматологічної термінології в метамові сучасної медицини, безумовно, актуальне питання новітнього термінознавства. Перспектива його розв'язання, на наш погляд, в синкретичних підходах до пошуку оптимальних моделей наукового пізнання і мовного представлення цієї важливої галузі медицини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даниленко В.П. Актуальные направления лингвистического исследования русской терминологии / В.П. Даниленко // Современные проблемы русской терминологии : сб. статей / отв. ред. В.П. Даниленко. – М. : Наука, 1986. – С. 5-36.
2. Імітаційне комп'ютерне моделювання в щелепно-лицевій хірургії / В.О. Маланчук, М.Г. Крищук, А.В. Копчак. – К. : Вид. дім "Асканія", 2013.
3. Кияк Т.Р. Лінгвістичні аспекти термінознавства : навч. посіб. / Т.Р. Кияк. – К. : УМК ВО, 1989.
4. Кочан І.И. Динаміка і кодифікація термінів із міжнародними компонентами в сучасній українській мові : [Монографія] / І.М. Кочан. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2004.
5. Лейчик В.М. Терминоведение : предмет, методы, структура / В.М. Лейчик. – М. : Книжный дом "Либроком", 2009.
6. Мельников Г.П. Основы терминоведения / Г.П. Мельников. – М. : Изд-во ун-та дружбы народов, 1991.
7. Нікітіна Ф.О. Нові запозичення у східнослов'янських мовах (Глобалізація очима мовознавця) / Ф.О. Нікітіна // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. – 2011. – Вип. 15. – С. 187-191.
8. Новий англо-український медичний словник / Відп. ред. Л.І. Шевечко, В.І. Шматко. – К. : Арі, 2007. – 784 с.

9. Новый англо-український, українсько-англійський медичний словник / За ред. проф. Л.І. Шевченко, доц. В.І. Шматка, доц. В.В. Лося : Бл. 24000 термінів. – К. : Арії, 2009. – 480 с.
10. Панько Т.І. Українське термінознавство : [Підручник] / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк та ін.. – Львів : Світ, 1994.
11. Реформатский А.А. Мысли о терминологии / А.А. Реформатский // Современные проблемы русской терминологии : сб. науч. трудов. – М. : Наука, 1986. – С. 163-197.
12. Сизонов Д.Ю. Медична термінологія в мас-медіа: стилістичний потенціал: монографія / Д.Ю. Сизонов – К. : ВПЦ "Київський університет", 2012. – 195 с.
13. Симоненко Л.О. Біологічна термінологія : формування та функціонування / Л.О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. Вип. 7 / Відп. р-р Л.О. Симоненко. – К. : КНЕУ, 2007. – С. 21-25.
14. Суперанская А.В. Общая терминология : Вопросы теории / А.В. Суперанская, Н.В. Подольская, Н.В. Васильева. – М. : Наука, 1989.
15. Широков В.А. Корпусна лінгвістика / В.А. Широков. – К. : Довіра, 2005.
16. Felber H. Terminology / H. Felber. – Paris : UNESCO ; Infotern, 2002.

REFERENCES

1. Danilenko V.P. *Topical areas of linguistic research of Russian terminology* [Aktualnyie napravleniya lingvisticheskogo issledovaniya russkoy terminologii] / V.P. Danilenko // *Sovremennyye problemy russkoy terminologii* : sb. statey / otv. red. V.P. Danilenko. – М. : Nauka, 1986. – S. 5-36.
2. *Simulation computer modeling in maxillofacial surgery* [Imitatsiyne kompyuterne modelyuvannya v scheleпно-litsevyi hirurgiyi] / V.O. Malanchuk, M.G. Krischuk, A.V. Kopchak. – К. : Vid. dim "AskanIya", 2013.
3. Kiyak T.R. *Linguistic aspects of terminological science* [Lingvistichni aspekti termInoznavstva]. / T.R. Kiyak. – К. : UMK VO, 1989.
4. Kochan I.M. *The dynamics and codification of terms with international components in modern Ukrainian language* [Dinamika i kodifikatsiya terminiv iz mizhnarodnimi komponentami v suchasniy ukrayinskiy movi : [MonografIya] / I.M. Kochan. – LvIv : Vid. tsentr LNU Im. Ivana Franka, 2004.

5. Leychik V.M. *Terminology : subject, methods, structure* [Terminovedenie : predmet, metody, struktura] / V.M. Leychik. – M., 2009.
6. Melnikov G.P. *Fundamentals of terminology* [Osnovy termnovedeniya] / G.P. Melnikov. – M., 1991.
7. Nikitina F.O. *New loanwords in East Slavonic languages (Globalization be the eyes of linguist)* [Novi zapozichennya u shidnoslovyanskih movah (Globalizatsiya ochima movoznavtsya)] / F.O. Nikitina // Komparativni doslidzhennya slovyanskih mov i literatur. Pamyati akademika Leonida Bulahovskogo. – 2011. – Vyp. 15. – S. 187-191.
8. *New English-Ukrainian medical vocabulary* [Noviy anglo-ukrayinskiy medichniy slovnik] / Vidp. red. L.I. Shevechnko, V.I. Shmatko. – K. : Ariy, 2007. – 784 s.
9. *New English-Ukrainian, Ukrainian-English medical vocabulary* [Noviy anglo-ukrayinskiy, ukrayinsko-angliyskiy medichniy slovnik] / Za red. prof. L.I. Shevchenko, dots. V.I. Shmatka, dots. V.V. Losya : Bl. 24000 terminiv. – K. : Arly, 2009. – 480 s.
10. Panko T.I. *Ukrainian terminology* [Ukrayinske terminoznavstvo : / T.I. Panko, I.M. Kochan, G.P. Matsyuk ta In.. – Lviv : Svit, 1994.
11. Reformatskiy A.A. *The thoughts about terminology* [Myisli o terminologii] / A.A. Reformatskiy // Sovremennyye problemy russkoy terminologii : sb. nauch. trudov. – M. : Nauka, 1986. – S. 163-197.
12. Sizonov D.Y. *The medical terminology in mass-media : stylistic potential* [Medichna terminologiya v mas-media: stilistichniy potentsial] / D.Y. Sizonov – K., 2012. – 195 s.
13. Simonenko L.O. *Biological terminology : formation and functioning* [Biologichna terminologiya : formuvannya ta funktsionuvannya] / L.O. Simonenko // Ukrayinska terminologiya i suchasnist : zb. nauk. prats. Vip. 7 / Vidp. red. L.O. Simonenko. – K. : KNEU, 2007. – S. 21-25.
14. Superanskaya A.V. *The general terminology : auestions of theory* [Obschaya terminologiya : voprosyi teorii] / A.V. Superanskaya, N.V. Podolskaya, N.V. Vasilyeva]. – M. : Nauka, 1989.
15. Shirokov V.A. *The corpus linguistics* [Korpusna lingvistika] / V.A. Shirokov. – K. : Dovira, 2005.
16. Felber H. *Terminology Manuel* / H. Felber. – Paris : UNESCO ; Infotern, 2002.

Дата надходження до редакції – 22.04.2016 р.
Дата затвердження редакцією – 20.05.2016 р.